

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДИХАЛЬНОЇ СИСТЕМИ МУЗИКАНТА-ДУХОВИКА ПІД ЧАС ГРИ НА ДУХОВИХ ІНСТРУМЕНТАХ

У статті систематизовано та методично обґрунтовано основні педагогічні рекомендації щодо функціонування дихальної системи у процесі гри на духових інструментах. Встановлено, що легені, дихальне горло, бронхи, порожнина рота, носоглотка – це той резервуар, в якому накопичується необхідне для звукоутворення повітря, а сила м'язів діафрагми, грудної клітки й черевного пресу – джерело енергії, що рухає накопичений запас повітря й за допомогою мови спонукає його виходити назовні через отвір між губами, утворюючи звук.

Ключові слова: дихання, вдих, видих, виконавське дихання, вправи для дихальної системи.

В статтє систематизированы и методически обоснованы основные педагогические рекомендации по функционированию дыхательной системы в процессе игры на духовых инструментах. Установлено, что легкие, дыхательное горло, бронхи, полость рта, носоглотка являются тем резервуаром, в котором накапливается необходимый для звукообразования воздух, а сила мышц диафрагмы, грудной клетки и брюшного пресса – источником энергии, который движет накопленный запас воздуха и побуждает его с помощью языка выходить наружу через отверстие между губами, образуя звук.

Ключевые слова: дыхание, вдох, выдох, исполнительское дыхание, упражнения для дыхательной системы.

In the article, it is systematized and methodically grounded basic pedagogical recommendations in relation to adaptation of the respiratory system to the terms of game on wind instruments. Established by breathing - called the exchange of gases between the body and the environment. In this case, the lungs, respiratory throat, bronchi, oral cavity, nasopharynx are the reservoir in which the necessary sound for formation of air is accumulated, and the strength of the muscles of the diaphragm, chest and abdominal press is the source of energy that moves the accumulated supply of air and induces it for using the language to go out through the opening between the lips, forming a sound.

Key words: breathing, inhalation, exhalation, performance breathing, exercises for the respiratory system.

Процес гри на духових інструментах – досить багатогранне й суперечливе явище, що передбачає наявність не лише фізіологічних, а й педагогічних навичок, які формуються під час навчання гри на різних видах духових інструментів (як дерев'яних, так і мідних).

Одним із найважливіших етапів, спрямованих на досягнення високого рівня виконавської майстерності, є правильне функціонування дихальної системи, від чого значною мірою залежить видобування звука на музичному інструменті.

До питання навчання «методично правильного дихання» музиканта-духовика в музичній педагогіці та методиці навчання гри на духових інструментах підходять по-різному. У зв'язку з цим одні педагоги вважають, що самостійному розвитку дихання в процесі гри на інструменті сприяє правильно організована робота дихальної системи й артикуляційного апарату, інші ж стверджують, що диханню в процесі виконання навчитися взагалі неможливо, його необхідно відчувати. Таким чином, вважаємо, що проблема формування та вдосконалення навичок дихання й пристосування артикуляційного апарату та всієї дихальної системи до умов гри на духових інструментах є доцільною та актуальною.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Проблематика, пов'язаним із функціонуванням дихальної системи музиканта-духовика в процесі гри на духових інструментах, у педагогіці традиційно приділяється значна увага. В основу педагогічних досліджень щодо функціонування дихальної системи означеної категорії музикантів покладено наукові розробки таких відомих педагогів, як В. Апатський, Р. Вовк, Ю. Василевич, М. Волкова, Я. Сверлюк, О. Палаженко, С. Цюлюпа, М. Терлецький, П. Круль, В. Богданов та багатьох інших.

Мета статті – обґрунтувати й систематизувати основні педагогічні рекомендації щодо пристосування дихальної системи до умов гри на духових інструментах.

Виклад основного матеріалу. Диханням називається обмін газів між організмом і навколишнім середовищем. При цьому легені, дихальне горло, бронхи, порожнина рота, носоглотка – це той резервуар, в якому накопичується необхідне для звукоутворення повітря, а сила м'язів діафрагми, грудної клітки й черевного пресу – джерело енергії, що рухає накопичений запас повітря й за допомогою мови спонукає його виходити назовні через отвір між губами, утворюючи звук. Під час гри на духових інструментах повітря одночасно вдихається як через ніс, так і через рот, однак більше через рот і менше – через ніс. Вдихуване через ніс повітря, проходячи вузькими носовими щілинами, залишається на поверхні слизової оболонки носа у вигляді дрібних часточок пилу і ніби фільтрується.

Цьому сприяють також дрібні волосини, розташовані біля входу в ніс. Якщо повітря вдихається через рот, то воно не встигає очиститися, зволожитися й зігрітися раніше, ніж потрапить у дихальні шляхи. Цей момент необхідно враховувати всім, хто грає на духових інструментах, зокрема частіше вдихати повітря через ніс [1, с. 76].

Кожному педагогові у процесі занять зі студентом-духовиком необхідно виробити плавний і поступовий видих на опорі, що сприятиме формуванню правильного виконавського дихання. Неабияке значення під час гри на духових інструментах має оволодіння раціональним способом вдиху і видиху. Процес пристосування дихальної системи до цих умов є довготривалим і поступовим. Таким чином, головне завдання будь-якого духовика (від флейтиста до тубіста) – навчитися правильно дихати.

Слід пам'ятати, що виконавське дихання включає дві фази: короткий, швидкий вдих (через рот) і тривалий видих. Тривалість видиху залежить не тільки від характеру і будови музичних фраз, а й від ігрових намірів музиканта. Усі педагогічно-музиканти стверджують, що дихати потрібно в ритмі музики, тобто вдих має відбуватися в тому темпі, в якому виконується твір [3, с. 51].

У виконавській практиці музикантів, які грають на духових інструментах, застосовуються два види дихання – діафрагмальне (нижнє) і грудочеревне (змішане). Часто музикант сам не знає, яким типом дихання він користується, а його увявлення про це може не збігатися із точними спостереженнями за диханням, зафіксованими за допомогою апаратури.

Діафрагмальний вид дихання зазвичай застосовується під час гри коротких музичних фраз або тоді, коли в розпорядженні музиканта мало часу для вдиху. Якщо ж часу для вдиху достатньо, то можна скористатися глибшим (грудочеревним) вдихом, що дає змогу без перенапруження виконувати досить тривалі музичні фрази.

Розвивати дихання можна двома способами: без інструмента і в процесі гри на ньому. Перший спосіб передбачає виконання тренувальних вправ, а другий – гру тривалих звуків, спеціальних етюдів, повільної, кантиленної музики.

Виконавське дихання виховується поступово і систематично. Існує низка вправ і прийомів, спрямованих на постановку і закріплення виконавського дихання, яке доводиться до автоматизму і стає природним як для гри на духовому інструменті, так і для звичайної мови. Незважаючи на те, що ці вправи на перший погляд досить прості та тривають не більше 20-25 хвилин на день, проте дуже дієві [6, с. 32]. Зокрема, така «гімнастика» позитивно впливає на роботу дихальної мускулатури, організацію техніки правильного, раціонального вдиху і видиху.

Аби навчання правильному виконавському диханню було ефективним, пропонуємо дотримуватися таких педагогічних та методичних рекомендацій:

- найкраще, коли ви виконуватимете вправи біля великого дзеркала (з метою самоконтролю);
- стежте, щоб корпус був вільний, плечі розгорнені;
- дихайте легко і вільно, не перебирайте повітря при вдиху;
- стежте, щоб плечі та груди при вдиху не піднімалися;
- пам'ятайте, що вдих повинен бути маленький і безшумний, а видих – довгий та еластичний;
- вдих і видих повинні бути вільними і природними, без перебільшення;

- у процесі видиху втримуйте «опору» – м'язи пресу в процесі видиху не повинні провалюватися;

- якщо в ході виконання вправ ви відчуваєте легке запаморочення – зупиніться, хвилину відпочиньте та з новими силами продовжіть заняття;

- вправи виконуйте спокійно, не перебільшуйте видих і дотримуйтеся стану спокою в усьому тілі.

Пропонуємо вправи, які, на нашу думку, найкраще сприятимуть формуванню в музиканта-духовика правильного дихання:

Вправа 1

(досить ефективна для розвитку «повного дихання»)

Початкове положення – лежачи на спині. Покладіть долоню однієї руки на груди, а долоню іншої – на нижню частину живота. Після цього зробіть глибокий вдих таким чином, щоб бічні та передні стінки живота випнулися вперед і в сторони, піднімаючи долоню. При цьому грудна клітка, що контролюється іншою рукою, повинна залишатися в спокої. Освоївши цю вправу в положенні лежачи, можна переходити до виконання її стоячи. З цієї метою в положенні стоячи покладіть руку на живіт (для контролю дихання) і зробіть повільний вдих, рахуючи до чотирьох (найкраще використовувати простий метроном). Не затримуючи дихання, повільно видихайте, знову рахуючи до чотирьох. Відчуєте, як живіт надувається при вдиху і здувається при видиху. Якщо ви погано відчуваєте рухи живота, спробуйте виконати цю вправу в положенні сидячи, нахиливши корпус максимально вперед, голову наблизивши до колін та руками обійнявши себе під коліньми (в замок). На повільному вдиху має з'явитися відчуття розширення ділянки живота і спини.

Вправа 2

(сприяє підвищенню сили й еластичності міжреберних м'язів)

Початкове положення – стоячи. Корпус прямий, плечі розгорнені, руки розслаблені. Притуливши до губ мундштук (без інструмента), необхідно взяти повне дихання. Посилаючи повітря в мундштук, намагайтеся утримувати груди в сталому (початковому) положенні. Для ускладнення тренування повітряний струмінь у мундштук можна посылати енергійними поштовхами з вимовою складу «то» або «до». Після кожного складу необхідно робити невелику паузу, намагаючись утримувати грудну клітку в сталому положенні. Для досягнення бажаного ефекту вправу слід повторити без перерви 5 – 8 разів.

Вправа 3

(корисна для тренування діафрагми м'язів черевного пресу)

Початкове положення – стоячи. Ноги – на ширині плечей. Присідаючи, потрібно зробити глибокий і повільний вдих. Затримавши дихання на видиху, встати і трохи нахилитися вперед, упираючись руками у верхню частину стегон. У такому положенні потрібно енергійно втягнути, а потім розслабити передню стінку живота.

Вправа 4

(сприяє тренуванню повного дихання, допомагає знайти зону дихальної опори)

Для виконання вправи необхідний будь-який вантаж вагою 1,5-2 кг і розміром 40x20 (наприклад, кілька книг), який розміщується на нижній частині живота. Початкове положення – лежачи на спині. Роблячи глибокий вдих носом і розводячи при цьому руки в сторони долонями вгору, потрібно рухом передньої стінки живота підняти вантаж якомога вище.

Після цього на повільному видиху необхідно якомога довше затримати вантаж м'язами в піднятому положенні та зробити повільний видих через рот. Видихати повітря слід плавно, намагаючись якомога довше не опускати груди, наче вдих триває під час видиху.

Вправа 5

(сприяє формуванню повного дихання)

Початкове положення – стоячи. Унаслідок повного вдиху розширюються нижні ребра, а м'язи нижньої частини черевного преса напружуються. Видихати повітря слід рівним концентрованим струменем через вузьку щілину губ. Уявіть, що ви дмухаєте на запалену свічку, намагаючись загасити вогонь. Роботу міжреберних м'язів найкраще контролювати долонями рук.

Заняття вокалом і гра на духових інструментах мають спільні риси, зокрема і вокалісти, і музиканти-духовики у процесі звукоутворення використовують власне дихання. Тому наведені нижче кілька вправ хоча і запозичені у вокалістів, однак адаптовані до занять з освоєння духових інструментів.

Вправа 6

(сприяє формуванню правильного дихання)

Вправу найкраще виконувати біля дзеркала. Сядьте на стілець, обіпріться на його спинку. Розслабте плечі й шию. Вдихніть і видихніть на складі «*хо-о-о*». Запам'ятайте положення губ, горла і щелепи. Виконуйте вправу, чергуючи швидкі вдихи-видихи в такому положенні. Намагайтеся не піднімати плечі.

Вправа 7

(сприяє розвитку «відкритого» звука)

Намацайте на гортані кадик і прослідкуйте за його рухами під час позихання. Кадик починає опускатися вниз. Необхідно навчитися фіксувати таке положення під час гри на духових інструментах. Опущена, а отже, вільна і трохи розширена гортань сприяє хорошему природному виходу повітря, що, безумовно, позитивно позначиться на тембрі інструмента. Не намагайтеся силоміць тягнути гортань униз. Її правильне відкриття досягається лише відчуттям позихання. Для того, щоб досягти цього відчуття, можна уявити собі, що у вас замерзли руки і ви намагаєтеся зігріти їх своїм диханням.

Видихаючи на складі «*хо-о-о-о*», у вас виходить тепле дихання. Таким чином, щоб домогтися «теплого» звуку на інструменті, потрібно дихати теплим повітрям.

Як відомо, позитивний вплив на розвиток дихальної мускулатури дають заняття спортом, особливо плавання, біг, катання на лижах. Наприклад, під час плавання формується не лише швидкий і глибокий вдих, а й відносно тривалий видих у воду, що дуже схоже на вдих і видих під час гри на духовому інструменті. Однак найбільш природним наше дихання є під час сміху, тому варто більше сміятися, але і про роботу м'язів не слід забувати.

Висновки. У статті нами були запропоновані лише деякі вправи, які значною мірою допомагають пристосуванню дихальної системи музиканта до умов гри на духових інструментах. Сподіваємося, що вони стануть у нагоді не лише музикантам-початківцям, а й досвідченим духовикам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Апатский В. Н. Основы теории и методики духового музыкально-исполнительского искусства : учебное пособие / В. Н. Апатский. – К. : НМАУ им. П. И. Чайковского, 2006. – 432 с.
2. Вовк Р. А. Історія, акустична природа і виразні можливості аплікатури кларнета : дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.03 / Р. А. Вовк. – К., 2004. – 204 с.
3. Діков Б. Методика навчання гри на духових інструментах / Б. Діков. – Москва, 1962. – 116 с.
4. Орвид Г. Некоторые объективные закономерности звукообразования и искусства игры на трубе / Г. Орвид. – Москва : МГК. – 30 с.
5. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька / О. П. Рудницька. – К., 2002. – 270 с.
6. Федоров А. Методика навчання гри на духових інструментах / А. Федоров. – М., 1975. – 158 с.

Дата надходження до редакції: 21.09.2018 р.

УДК 008:78.011.26

Ігор ГУРИЧ,

студент магістратури

кафедри естрадної музики Інституту мистецтв

Рівненського державного гуманітарного університету

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ МУЗИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ В КОНТЕКСТІ ПРОДЮСЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті обґрунтовано феномен сучасної комерційної музики, що задає тенденцію у вітчизняній музичній індустрії. Визначено головні тренди сучасної української комерційної музики. Розкрито значення термінів «музичний продюсер» і «саунд-продюсер», окреслено їх роль у музичній індустрії. Досліджено

семіотико-естетичні засади та принципи музичного мислення в комерційній музиці.

Ключові слова: тенденція, комерційна музика, індустрія, популярна музика, комп'ютерні технології, феномен, синтез, контент, піар, PR-менеджмент.